

government
communications

Department:
Government Communication and Information System
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

PHOLISI YA RIRIMI YA VUFAMBISI BYA MFUMO BYA VUHLANGANISI NA MAHUNGU (GCIS)

LESWI NGA NDZENI

1. MANGHENELO.....	1
2. TIHLAMUSELO.....	2
3. MILAWU YA PHOLISI.....	3
4. XIKONGOMELO NA XIKOPU.....	4
5. XILERISO XA NAWU.....	4
6. VUXOKOXOKO BYA GCIS.....	4
7. XILERISO XA YUNITI YA VUKORHOKERI BYA RIRIMI.....	5
8. XITATIMENDE XA PHOLISI.....	6
9. MAENDLELE YA VUHLANGANISI NA SWIRHO LESWI KHUMBHEKAKA.....	6
10. MAHLAYISELO YA VUXOKOXOKO.....	9
11. MAOLOLOXELO YA SWIVILELO.....	9

12. KU KANDZIYISIWA NA MFIKELELO WA PHOLISI YA RIRIMI YA GCIS.....	11
13. NKAMBISISO WA PHOLISI.....	11

1. MANGHENELO

- 1.1. Afrika-Dzonga ri na vaaki va mfuwonyingi leswi kombisiwaka hi mfuwo wa ku hambana ka tindzimi. Ririmi i xitirhisiwa xa nkoka lexi nga tirhisiwaka ku entisa xidemokirasi na ku hoxa xandla eka vutomi bya vanhu, mfuwo, vutivi, ikhonomi na vutomi bya tipolitiki bya vaaki va Afrika-Dzonga.
- 1.2. Xiyimo xa tindzimi xi cincile hi ndlela yo hlamarisa ku sukela loko ku tlhavile miseve ya xidemokirasi hi 1994, loko Vumbiwa ri fikelerisile rimba ra nawu na vulawuri bya ku tekela enhlokweni ximfumo na ntlakuso wa ku hambana ka tindzimi. Nkarhi wa sweswi wa tindziminyingi wu pfumelela tindzimi leti khale a ti tsan'wiwile leswaku ti hluka.
- 1.3. Xiyenge xa 6 eka Vumbiwa xi tiyisisa xiyimo xo ringana eka tindzimi ta 11 ta ximfumo, leti ku nga Xibunu; Xinghezi; isiNdebele; isiXhosa; isiZulu; Sepedi; Sesotho; Setswana; Siswati, Tshivenda na Xitsonga.
- 1.4. Hikuya hi xileriso xa xona xa vumbiwa xo nyika vanhu vuxokoxoko hi nkarhi, bya ntiyiso na ku fikeleleka, GCIS yi na vutihlamuleri byo nyika vurhangeri bya makungu na ku hlanganisa vuhlanganisi bya mfumo ku tiyisisa leswaku vanhu va tivisiwa na ku fikelela tiphurogireme ta mfumo na tipholisi leti va vuyerisaka. Nhlango eka malembe lawa ya hundzeke wu tshamele ro humesa switirhisiwa swin'wana swa vuhlanganisi hi tindzimi hinkwato ta ximfumo.
- 1.5. Ku hlohlotella mfikelelo wo ringana eka vukorhokeri bya mfumo, vutivi na vuxokoxoko tanihi xiphemu xa xiboho xa vumbiwa na vumunhu, GCIS yi lava ku tiyisisa ku nyika matimba eka tindzimi leti a ti tsan'wiwile, leti sweswi ti nga nyikiwa xiyimo xa ximfumo.

2. TIHLAMUSELO

Hi xikongomelo xa pholisi leyi, handle ka laha swi nga kombisiwa, marito na tihlamuselo leti vekiwa laha hansi ti na tihlamuselo leti landzelaka:

“Braille”	<i>Braille</i> ya Xinghezi, leyi tivekaka hi Gireyidi-2 <i>Braille</i>
“Vumbiwa”	Vumbiwa ra Rhiphabuliki ya Afrika-Dzonga ya 1996
“DG”	Mulawuri-Angarhelo wa GCIS
“GCIS”	Vufambisi bya Mfumo bya Vuhlanganisi na Mahungu
“Yuniti ya Vukorhokeri bya Ririmi”	Yuniti ya ririmi ya GCIS leyi nga tumbuluxiwa ximfumo hi 2008
“Holobye”	Holobye wa Vuhlanganisi
“Tindziminyingi”	Ku tirhisa tindzimi to hlaya kumbe tindzimi ta ximfumo
“Ririmi ra ximfumo”	Rin’wana ra tindzimi ta 11 ta ximfumo tanihilaha swikombisiweke hakona eka Xiyenge xa 6(1) xa Vumbiwa ra Rhiphabuliki ya Afrika-Dzonga
“PanSALB”	Huvo yo Angarhela ya Tindzimi ta Afrika-Dzonga leyi nga tumbuluxiwa hikuya hi Xiyenge xa 2 xa nawu wa HATAD, 1995 (Nawu wa 59 wa 1995)

“Tindzimi leti a ti tsan’wiwile khale”	IsiNdebele; isiXhosa; isiZulu; Sepedi; Sesotho; Setswana; Siswati, Tshivenda na Xitsonga
“Ku tsoniwa switwi”	Ku ka u nga voni, ku vulavula na/kumbe u nga twi
“Ririmi ro Koweta”	Ririmi ro Koweta ra Afrika-Dzonga
“Nawu”	Nawu wa Matirhiselo ya Tindzimi, 2012 (Nawu wa 12 wa 2012)
“Swirho swa le handle”	Leswi katsaka vaphakeri va vukorhokeri na vanhu lava nga thoriwaka

3. MILAWU YA PHOLISI

3.1. Pholisi ya Ririmi ya GCIS yi tirhisiwa eka milawu leyi landzelaka:

- 3.1.1. Yi tekela enhlokweni ku hambana ka tindzimi na mfuwo eka GCIS, na xiyimo xa tindziminyingi xa vanhu va Afrika-Dzonga.
- 3.1.2. Nhluvukiso na ntlakuso wa tindzimi hinkwato ta ximfumo hi moya wa *Batho Pele*.
- 3.1.3. Mfanelo ya vanhu ku tirhisa ririmi leri va ri lavaka eka mbhurisano na vuhlanganisi na GCIS.
- 3.1.4. Mfanelo ya vanhu ku va na mfikelelo na/kumbe ku kuma vukorhokeri bya mfumo na vuxokoxoko hi ririmi leri va ri lavaka, laha swikotekaka.
- 3.1.5. Ntirho wa nkoka lowu ririmi ri wu tirhaka wa ku pfuneta eka vuhlanganisi exikarhi ka mfumo na vanhu.
- 3.1.6. Xilaveko xa ku fikelerisa swilaveko swa vuhlanganisi eka vanhu lava tsoniweke eka ririmi, ku fana na vanhu lava nga voniki na/kumbe lava nga twiki.

3.1.7. Xileriso xa Nawu na Vumbiwa xa ku tlakusa tindziminyingi na ku tiyisisa vuhlanganisi lebyi hetisekeke no tirhiseka exikarhi ka mfumo na vanhu.

3.2. GCIS yi ta tirhisa ririmi ro olova ku ndladlamuxa vuhlanganisi.

4. XIKONGOMELO NA XIKOPU

4.1. Xikongomelo xa pholisi leyi i ku landzelela xileriso xa nawu na vumbiwa. Xi tlhela xi lava ku tlakusa tindziminyingi ku tiyisisa vuhlanganisi lebyi hetisekeke no tirhiseka exikarhi ka mfumo na vanhu hi ku landza swikongomelo swa Nawu na Vumbiwa.

4.2. Pholisi leyi ya boha eka marhavi na vatirhi hinkwavo va GCIS.

4.3. Yi ta tlhela yi tirha tanihi xitirhi xa vutsundzuxi eka tindzawulo leti lavaka vukorhokeri bya vuxokoxoko eka GCIS.

4.4. Rhavi: Vukorhokeri bya Nhlango byi ta va n'winyi wa ximfumo wa pholisi leyi.

5. XILERISO XA NAWU

Pholisi leyi yi tirha eka marimba ya nawu lawa ya landzelaka:

5.1. Vumbiwa ra Rhiphabuliki ya Afrika-Dzonga ya 1996;

5.2. Nawu wa Matirhiselo ya Ririmi ra Ximfumo, 2012 (Nawu wa 12 wa 2012);

5.3. Rimba ra Pholisi ya Ririmi ra Tiko, 2003;

5.4. Nawu wa Ntlakuso eka Mfikelelo wa Mahungu, 2000 (Nawu wa 2 wa 2000);

5.5. Rimba ra Makungu ya Vuhlanganisi ra Tiko – 2014-2019.

6. VUXOKOXOKO BYA GCIS

6.1. GCIS yi tumbuluxiwile hi 1998 hikuya hi Xiyenge xa 239 eka Vumbiwa tanihi nhlango lowu tiyisisaka ku hangalasiwa ka vuxokoxoko na mahungu ya mfumo eka vanhu hi ndlela yo twisiseka no fambisana na swinawana swa vumbiwa ra tiko.

- 6.2. GCIS yi lerisiwile ku hlanganisa, ku letela na ku tsundzuxa eka vuhlanganisi eka mfumo, ku katsa na vuxaka na vuhangalasi bya mahungu, nhluvukiso wa vuhlanganisi na vuxavisi. Xikongomelo xa yona i ku fikelela vuhlanganisi lebyi hlanganeleke, bya ntirhisano no vonikela exikarhi ka mfumo na vaakatiko va Afrika-Dzonga, leswi pfumelelaka vaaki ku nghenelela eka ku cinca tiko.
- 6.3. Vukorhokerinkulu bya GCIS i ku nyika vuxokoxoko bya mfumo bya ntiyiso naswona hi nkarhi eka vaakatiko va Afrika-Dzonga hi ku tirhisa tindlela ta vuhlanganisi leti ngheneleriweke na leti nga ngheneleriwangiki. GCIS yi tirhisa swikumiwa na swivandla swo hambana ku fikelela swilaveko swa vuxokoxoko bya vatirhisi vo hambana. GCIS yi phakela vukorhokeri lebyi tanihi mfanelo ya vumbiwa eka vaaki va Afrika-Dzonga laha Xiyenge xa 195(g) xa Vumbiwa xi hlamuselaka leswaku ku hlayisa vonikelo, vanhu va fanele ku nyikiwa vuxokoxoko hi nkarhi, lebyi nga ntiyiso no fikeleleka.
- 6.4. Hikuya hi xileriso lexi nga vuriwa laha henhla GCIS yi nyika vukorhokeri eka tindhawu hinkwato ta Afrika-Dzonga.

7. XILERISO XA YUNITI YA VUKORHOKERI BYA RIRIMI

- 7.1. Yuniti ya Vukorhokeri ya Ririmi yi tumbuluxiwile hi Dzivamisoko 2008 laha yi nyikiweke xileriso xa ku nyika vukorhokeri bya vuhundzuluxi, vuhleri na vulangutisisi bya matsalwa eka GCIS.
- 7.2. Yi tlhela yi va na vutihlamuleri byo hlengeleta, byo hluvukisa na ku hlanganisa matheme lawa ya nga fanela.
- 7.3. Yi tirhisana na mihlangano yin'wana ya tindzimi, na ku hoxa xandla eka nhluvukiso na ntlakuso wa tindzimi leti khale a ti tsan'wiwile.
- 7.4. Yuniti ya Vukorhokeri ya Ririmi yi ta va na vutihlamuleri byo tirhisa pholisi na ku tsundzuxa vakhumbheki hinkwavo eka vuxokoxoko bya yona.

8. XITATIMENDE XA PHOLISI

8.1. Tindzimi ta ximfumo ta GCIS

- 8.1.1. Tanihi n'winyi wa vuhlanganisi bya mfumo, GCIS yi ta tirha hi matimba ku endla vuhlanganisi hi tindzimi ta 11 ta ximfumo, laha swi kotekaka na laha swi faneleke. Tindzimi leti tirhisiwaka ti fanele ku tekela enhlokweni vanhu lava tsoniweke.
- 8.1.2. GCIS yi ta tekela enhlokweni matirhiselo, loko swi koteka, switirhisiwa, na swiyimo swa swifundza na ku ringana ka swilaveko na swihlawulekisi swa vanhu lava yi va tirhelaka loko swi ta eka xibocho xa ririmi ra ximfumo leri nga ta tirhisiwaka.

9. MAENDLELE YA VUHLANGANISI NA SWIRHO LESWI KHUMBHEKAKA

9.1. Vuhlanganisi na vanhu

- 9.1.1. GCIS yi ta vulavula na swirho swa vanhu hi mukhuva lowu landzelaka:

Muxaka wa vuhlanganisi	Ririmi
Vuhlanganisi bya mbulavulo, ku katsa na mitshamo ya ximfumo, switiviso, mimbulavulo ya mani na mani, tikhomferense, na swo tala.	GCIS yi ta tirhisa Xinghezi hi ku cincana na ririmi rin'wana ra ximfumo, hikuya hi xikongomelo kumbe xivandla.
Vuhlanganisi bya ximfumo lebyi tsariweke, ku katsa vuhlanganisi bya xitironiki, vuhlanganisi hinkwabyo, switatimende swa maphephahungu, timemorandamu, swirhambo, tisekhula, mikandziyiso, swiphephani, tiburochara, na swo tala.	Matsalwa ya ta hangalasiwa hi Xinghezi. Vuhlanganisi hinkwabyo lebyi tsariweke hinkwaswo byi ta hundzuluxiwa ku ya eka ririmi kumbe tindzimi leti vulavuriwaka swinenenga eka xifundzankulu xexo. Yuniti ya Ririmi ya GCIS yi ta fambisa

	swikombelo swa vuhundzuluxi byebyo.
Tifomo	Ti ta kumeka hi Xinghezi.
Swikombo na Vutitivisi	Loko hi tekela enhlokweni leswaku GCIS yi lava ku vulavula na vanhu hinkwavo hi ku angarhela na leswaku ndhawu i yintsongo eka mixaka leyi ya mikandziyiso, swikombo swa GCIS swa le ndzeni na swa le handle na vutitivisi swi ta va hi Xinghezi.
Swiviko swa lembe na matsalwa yan'wana ya makungu ya GCIS.	Swi ta kandziyisiwa hi Xinghezi.
Switirhisiwa swa mpfumawulo na swifaniso swa GCIS.	Vuhlanganisi bya mpfumawulo na swifaniso swa GCIS swi ta tirhisa marito ehansi ka swifaniso ku pfuna lava nga twiki.

9.1.2. Swikombelo swa vuhlanganisi hi ririmi rihi kumbe rihi swi nga endliwa hi ku landzelela maendlele lawa ya nga eka 9.4 laha hansi.

9.2. **Vuhlanganisi bya le ndzeni na byin'wana bya ximfumo na swirho swa le handle.**

9.2.1. Vuhlanganisi lebyi landzelaka byi ta endliwa hi Xinghezi, handle ka loko ku ri na xilaveko no tekela enhlokweni matirhiselo, loko swi koteka, switirhisiwa, xiyimo xa xifundza na ku ringanisa swilaveko na swihlawulekiso swa vanhu,

vuhlanganisi byi nga hundzuluxiwa ku suka eka Xinghezi ku ya eka ririmi/tindzimi leti komberiweke:

9.2.1.1. Vuhlanganisi hinkwabyo bya ximfumo bya mbulavulo, lebyi tsariweke na bya xitironiki bya le ka GCIS (timemorandamu, swiphephani, tiburochara, tibenara, switiviso swa ximfumo, matsalwa, maphephahungu, tiphositara, switiviso, mbulavulo wa ximfumo, tihlengeletano na swo tala).

9.2.1.2. Vuhlanganisi hinkwabyo bya ximfumo bya mbulavulo, lebyi tsariweke na bya xitironiki laha swirho swa le handle swi nga nghenelelaka ku katsa na tihlengeletano, mitlawa ya mbhurisano, ku nyika swiviko, mikambelo ya vuthori, mitshamo ya vuleteri, mitshamo ya ku tshinya, na swo tala.

9.2.2. Swirho swa vatirhi swa GCIS swi nga endla exikarhi ka swona vuhlanganisi bya mbulavulo, lebyi tsariweke kumbe bya xitironiki hi ririmi leri swi ri tsakelaka, loko ku ve hinkwavo lava nga nghenelela eka vuhlanganisi va twisisa ririmi/tindzimi leti tirhisiwaka.

9.3. **Vuhlanganisi na swirho swa vaaki leswi nga tsoniwa eka switwi.**

9.3.1. GCIS yi ta, tekela enhlokweni matirhiselo na laha ku nga na xilaveko, loko swi koteka, switirhisiwa, na swiyimo swa xifundza na ku ringanisa swilaveko na swihlawulekisi swa vanhu, ku nyika switirhisiwa swa vuhlanganisi hi *Braille* ureyili ku vuyerisa lava nga voniki na ku fambisa vuhundzuluxi bya Ririmi ro Koweta eka lava nga tsoniwa eka ku twa.

9.3.2. Vatirhi va GCIS va le ka desika ra vuxokoxoko va ta leteriwa ku tirhisa Ririmi ro Koweta ku vulavula na waitirhisi lava nga tsoniwa eka ku twa.

9.4. **Maendlelo ya ku kuma vuhundzuluxi:**

9.4.1. Laha vuhlanganisi byi nga ri ki kona hi *Braille*, Ririmi ro Koweta kumbe hi ririmi ro karhi, xikombelo xi nga endliwa eka DG leswaku tsalwa ri hundzuluxiwa, ku hundzuluxiwa ku ya eka *Braille* na vuhundzuluxi bya Ririmi ro Koweta.

- 9.4.2. Xikombelo xi fanele xi kongomisiwa eka DG naswona xi nga imeyileriwa eka: languagequeries@gcis.gov.za kumbe ku rhumeriwa eka Hofisinkulu ya GCIS.
- 9.4.3. GCIS yi ta tekela enhlokweni xikombelo yi ri karhi yi langute matirhiselo, loko swi koteka, switirhisiwa, swiyimo swa swifundza na ku ringanisa swilaveko na swihlawulekisi swa vanhu.
- 9.4.4. Loko xikombelo xi amukeriwile hi ku languta hinkwaswo leswi nga vuriwa eka ndzimana ya 9.4.3 laha henhla, ku nga si hundza masiku ya 10 endzhaku ka loko xikombelo xi kumiwile GCIS yi ta, fambisa, tanihilaha swi nga va ka ha kona, vuhundzuluxi bya tsalwa, vukorhokeri bya vuhundzuluxi bya Ririmi ro Koweta kumbe ku hundzuluxiwa ka tsalwa ku ya eka *Braille*. Laha GCIS yi nga koteki ku fikelela xikombelo hi masiku lawa ya nga vekwiwa, vuhlanganisi byi ta endliwa na mukomberi yoloye ku tsundzuxa hi siku leri vukorhokeri byi nga nyikiwaka ha rona.
- 9.4.5. Laha vuhundzuluxi bya Ririmi ro Koweta byi lavekaka eka ntlangu wa GCIS, xikombelo xi fanele xi rhumeriwa kombo wa masiku ku nga si fika siku leri kunguhatiweke ra ntlangu.

10. MAHLAYISELO YA VUXOKOXOKO

- 10.1. Matsalwa hinkwawo ya ximfumo ya GCIS ya ta hlayisiwa hi Xinghezi naswona, laha swi kotekaka, ya ta hoxiwa eka fayili na tsalwa leri hundzuluxiweke na/kumbe na vhexini yin'wana leyi nga antswisiwa.

11. MAOLOLOXELO YA SWIVILELO

- 11.1. Un'wana ni un'wana loyi a nga na xivelelo hikuya hi matirhiselo ya Pholisi ya Ririmi ya GCIS a nga rhumela xivilelo lexi tsariweke eka DG ekarhini wa tin'hweti tinharhu loko xivilelo xa ha ku humelela.
- 11.2. Xivilelo xi fanele xi rhumeriwa hi yin'we ya tindlela leti landzelaka ku ya eka GCIS:

- 11.2.1. Ku yisa endhawini ya Hofisinkulu ya GCIS leyi nga eTshedimosetso House, 1035 enjhikweni wa Switarata swa Frances Baard na Festival, Hatfield, Pretoria, 0083; kumbe
- 11.2.2. Papila leri nga tsarisiwa ri kongomisiwa eka: Eka DG, GCIS, Private Bag X745, Pretoria, 0001; kumbe
- 11.2.3. Hi ndlela yo tsala imeyili yi kongomisiwa eka DG eka languagequeries@gcis.gov.za
- 11.3. Vuxokoxoko bya muvileri lebyi heheleke – ku katsa mavito hi xitalo, adirese na vuxokoxoko bya vutihlanganisi – swi fanele swi kombisiwa eka xivilelo lexi rhumeriweke.
- 11.4. Nhlamuselo leyi heheleke ya xivilelo yi fanele yi nyikiwa, ku katsa siku, nkarhi na munhu loyi a nga na vutihlamuleri, laha swi kotekaka.
- 11.5. GCIS yi nga kombela muvileri ku nyika vuxokoxoko byo engetela kumbe ku nghenelela eka nhlengeletano hi xikongomelo xo endla vulavisisi hi mbulavulo mayelana na xivilelo.
- 11.6. DG eka tinhweti tinharhu kumbe eka nkarhi wo koma tanihilaha swi nga fanela hakona ku tekela enhlokweni xivilelo, u ta teka xiboho mayelana na xivilelo na ku rhumela xiboho xexo hi ndlela leyi nga tsariwa eka muvileri.
- 11.7. Loko muvileri a nga enerisiwe hi xiboho xa DG, muvileri a nga hundzisela xivilelo eka Holobye wa Vuhlanganisi hi ku rhumela aphili leyi nga tsariwa ku nga si hela nhweti endzhaku ko kuma xiboho xa DG tanihileswi nga hlamuseriwa eka ndzimana ya 11.6 laha henhla.

12. KU KANDZIYISIWA NA MFIKELELO WA PHOLISI YA RIRIMI YA GCIS

12.1. Pholisi leyi ya ririmi yi ta kumeka hi:

12.1.1. tindzimi hinkwato ta ximfumo ta 11, na

12.1.2. *Braille*.

12.2. Pholisi yi nga fikeleleka:

12.2.1. hi ririmi rihi na rihi ra ximfumo eka tindzimi ta 11 eka webusayiti ya www.gcis.gov.za; kumbe

12.2.2. hi ku pfula khopi leyi nga kandziyisiwa hi ririmi rihi na rihi ra ximfumo eka tindzimi ta 11 kumbe hi *Braille* eka Hofisinkulu ya GCIS kumbe tihofisi ta swifundzankulu.

12.3. Khopi ya pholisi ya ririmi yi ta kandziyisiwa hi Xinghezi eka *Gazete ya Mfumo*, yi ta tlhela yi vekiwa eka tindhawu hinkwato to hlawuleka eka Hofisinkulu ya GCIS na tihofisi ta swifundzankulu.

13. NKAMBISISO WA PHOLISI

13.1. Yuniti ya Vukorhokeri bya Ririmi yi ta tshamela ro kambisisa na ku hlela ku humelela mayelana na ku tirhisiwa ka pholisi leyi na ku rhumela xiviko xa lembe eka Holobye wa Vutshila na Mfuwo na PanSALB mayelana na matirhiselo ya tindzimi ta ximfumo eka tindhawu leti langutiweke hi Xiyenge xa 9 xa Nawu.

13.2. Pholisi yi ta kambisisiwa endzhaku ka malembe ya mune kumbe hi nkarhi lowu swi tikombaka swi fanerile.